

Любомир ХАХУЛА

ЗБРОЙНО-ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЗА ЛЬВІВ ВОСЕНИ 1918 РОКУ В ІСТОРИЧНІЙ ТА СУСПІЛЬНІЙ ДУМЦІ ПОЛЬЩІ (ОСТАННЄ ДЕСЯТИЛІТТЯ ХХ – ПОЧ. ХХІ СТ.)

Проаналізовано сучасну польську історіографію та суспільну арену про початковий період українсько-польської війни 1918–1919 рр.

Ключові слова: *Польща, Західно-Українська Народна Республіка, українсько-польська війна, історичні стереотипи.*

Історія польсько-українських відносин залишила по собі не лише переділені території, покалічені долі, велику кількість загиблих людей, а й стійкі образи минулих подій чи стереотипи. Кожна подія, спільна для обох народів, породжувала уявлення про риси, особливості, переваги та недоліки свого візаві. Деякі з цих уявлень мали здатність переходити із століття в століття, і, зрештою, існують й сьогодні.

Починаючи з часів Г. Сенкевича, у польському суспільстві культивувався образ “українця-різуна”. В новітню добу цей стереотип став підґрунтям для творення образу “українського націоналіста”, відповідального за волинську трагедію 1943–1944 рр.¹. Наскільки потужний заклик вніс цей образ у суспільну свідомість продемонстрували події навколо відзначення річниці українсько-польського конфлікту на Холмщині та Волині у 2003 р. В Україні образ “поляка-зайди”, колонізатора і асимілятора, сформований досвідом українсько-польського протистояння 1920-х – першої половини 1940-х р., теж залишився досить стійким серед населення Західної України. Значна кількість негативних стереотипів, що побутують у суспільних просторах як Польщі, так і України, часто стоїть на перешкоді нормалізації відносин відповідно до вимог часу.

В останньому десятилітті ХХ ст. відбулися значні зміни на політичній карті Центрально-Східної Європи. Наслідком цього стала поява двох протилежних тенденцій серед країн вказаного регіону. З одного боку, відбувся процес об’єднання окремих народів у наддержавні спільноти (Європейський Союз), а з іншого, – розпад великих державних утворень (СРСР, Югославія, Чехословаччина), та поява нових національних держав. У контексті цих процесів відбувався і перегляд відносин між окремими державами не лише на політичному, а й на культурному та ментальному рівнях. Учасниками взаємного діалогу стали громадські кола України та Польщі.

Істотно вплинула на хід історії не лише України та Польщі, а й усієї Європи українсько-польська війна 1918–1919 рр. Розв’язана польським політичним про-

водом, за підтримки Антанти, війна призвела до приєднання Східної Галичини і Західної Волині до Другої Речі Посполитої. Боротьба проти польської агресії стала яскравим виявом прагнення галицьких українців реалізувати право на самовизначення, державну незалежність та соборність України. Водночас конфронтація трьох з половиною мільйонів галичан із вісімнадцятьма мільйонами поляків, які тоді ж проголосили відбудову власної держави, закінчилася перемогою останніх⁴. Українсько-польське військово-політичне протистояння 1918–1919 рр. залишилося болючим місцем у польсько-українських відносинах та породило навколо себе ціле плетиво з ностальгії, міфів та стереотипів, які продовжують існувати і примножуватись й у наші дні. Звичайно, об'єктом особливої уваги був *Semper Fidelis* (“завжди вірний”) для одних та П'ємонт національного відродження для інших – Львів, де у міжвоєнні роки спорудили величний цвинтар “польських Орлят” та меморіал вояків легіону Українських Січових Стрільців (УСС) і Української Галицької Армії (УГА), які в радянські часи були сплюндровані тоталітарною владою. На поч. 90-х рр. XX ст. в Україні і Польщі започаткувалися рухи громад щодо відновлення цих національних святинь.

Поляки – українці: сучасне бачення

Певним підсумком десятилітнього сусідства поляків з українцями стали результати соціологічного опитування, проведеного Центром дослідження громадської думки (CBOS – Centrum Badań Opinii Społecznej) у грудні 2002 р. Предметом дослідження було широке коло питань, які стосувалися ставлення поляків до українців та України. Серед них: образ українців і української держави в польській суспільній свідомості, українці як економічні емігранти в Польщі, політика офіційної Варшави щодо України, місце України в об'єднаній Європі та ін.⁵ В ході опитування проявилось багато стереотипів, через які поляки сприймали своїх східних сусідів.

Одним із чинників, які впливали на стереотипне бачення того чи іншого народу, є частота і види взаємних контактів між двома народами, в даному випадку, між поляками й українцями. Для існування стереотипу власний досвід і контакти не найважливіші фактори. В багатьох випадках стереотипи є частиною культурної традиції, а також системи цінностей, що культивується в певній суспільній групі. Безпосередні контакти впливають швидше на модифікацію стереотипів і не дозволяють останнім вкорінюватися в суспільній свідомості у спрощеній чи схематизованій формі. Образи інших народів, що формуються в умовах сталих контактів між людьми, несуть в собі пізнавальний, а не ідеологічний, елемент, і, зазвичай, не є продуктами емоційних чинників⁶.

Контакти поляків з українцями можна назвати лише відносно частими. Більше половини опитаних (52%) відповіли, що мали прямий контакт з українцями. Інтерпретуючи дані вищезгаданого опитування, Йоанна Конечна дійшла висновку, що поляки в багатьох випадках не розрізняють українців, білорусів і росіян, окреслюючи їх збірним терміном “росіяни” (“Ruscy” – “русские”). При цьому, головним критерієм зарахування до т. зв. “ruskich” є російська мова спілкування. Беручи до уваги той факт, що більшість поляків не розрізняють української, білоруської та російської мов, які для польського вуха звучать схоже до російської,

великою проблемою є визначення того, яка частина досліджуваних стереотипів стосується безпосередньо українців, а яка інших народів⁷.

Проте більше третини польського суспільства на початку XXI ст. були зорієнтованими у проблематиці польсько-українських відносин. За матеріалами соціопитування, 38% респондентів вважали, що є свідомими існування спірних питань між Польщею і Україною. 31% відповіли, що таких проблем немає, а ще 31%, – не мали щодо цього думки. При проханні назвати спірні питання, найчастіше згадувався конфлікт навколо Личаківського цвинтаря у Львові та інших місць польської історичної пам'яті на Україні (18%), та “питання пов'язані з історією” (13% опитаних). Серед цікавих відповідей були “територіальні суперечки, що є наслідком повоєнного облаштування кордонів” (3%), “відносини між людьми” (3%), “становище польської національної меншини на Україні” (2%)⁸. Усвідомлення існування спірних польсько-українських проблем залежало від освітнього рівня респондентів – чим вищим він був, тим більший відсоток осіб відповідали ствердно на питання про суперечливі моменти.

Ще одним пунктом дослідження, є відчуття поляками симпатії, а також суспільної дистанції щодо українців. Таким чином, дуже велику симпатію до українців на поч. XXI ст. проявили 8% опитаних, просто з симпатію – 23% і байдужість – 43% респондентів. Натомість, антипатію відчували 15% поляків, а дуже велику антипатію – 10%⁹. Симпатія поляків до українців пов'язувалася з віком та освітою. Найменшу антипатію до українців виявили люди віком 25–39 і 40–59 років і з високим рівнем освіти, а найстарші й наймолодші поляки – найбільшу недовіру й антипатію до східних сусідів.

Дослідження суспільної дистанції поляків до українців, проведене за шкалою Богардуса, дозволило поділити польське суспільство за регіональним принципом. Так, найкращий показник був зафіксований у північних і західних воєводствах. Натомість, у південно-східних воєводствах (Люблінське, Малопольське, Підкарпатське) виявлено індекс, що свідчить про значну дистанцію поляків до українців¹⁰.

“Стереотипи з минулого”

У сучасній польській науковій думці існує припущення, що найбільший вплив на формування стереотипів у Польщі справляють медіа, насамперед телебачення і радіо, також періодика. Останніми роками в Україні з'явилося декілька публікацій, присвячених формуванню образу України та українців польською пресою у кінці XX – на початку XXI ст.¹¹ Джерелом, багатим на інформацію про бачення минулого, є спогади учасників або очевидців подій. Такі матеріали в певні періоди польсько-українських відносин значно впливали на формування польської суспільної думки про українців та їх збірний образ¹².

1991–1994 рр. у Варшаві вийшла серія з трьох книг, присвячена польсько-українській війні за Львів у листопаді 1918 р. Під загальною назвою “Оборона Львова” перевидано спогади та звіти учасників боїв за Львів. У 20-х роках XX ст. Військово-історичне бюро Польщі розпочало збирати серед учасників листопадових подій спогади, повідомлення та матеріали, які стосувалися підготовки польських парамілітарних організацій до перейняття влади у Львові, перебігу вуличних

боїв з українськими військовими формуваннями, надання матеріально-технічної допомоги польському війську на Галицькому фронті та ін. Зібрані документи і матеріали упорядкувало і видало Товариство дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств (Towarzystwo Badania Obrony Lwowa i Województw Południowo Wschodnich)¹⁴, утворене 1928 року¹⁵.

Основною метою перевидання серії вже у 1990-х роках стало надання інформації польському суспільству про маловідомі сторінки польсько-української війни за Львів. Об'єктивно оцінюючи зміст опублікованих матеріалів, можна ствердити, що, паралельно з висвітленням подій листопада 1918 р., польське суспільство отримало й певну кількість історичних стереотипів про галицьких українців, будівничих Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР). Звичайно, важко визначити, наскільки ці уявлення й образи були перейняті різними групами польського соціуму. З іншого боку, не можна недооцінювати їхнього впливу на громадську думку пост-комуністичної доби та на формування ставлення поляків вже до сучасних українців.

Зауважимо, що ставлення одного народу до іншого може формуватися, виходячи з трьох позицій: позитивної, негативної або нейтральної. Іншими словами, до своїх сусідів (в даному випадку українців) поляки наприкінці Першої світової війни могли бути прихильними, неприхильними чи байдужими. Враховуючи всю складність суспільно-політичної ситуації восени 1918 р., а саме, розпад імперії Габсбургів, проголошення 1 листопада ЗУНР та відродження 11 листопада Польської держави, негативні негачії поляків до українців не можуть викликати заперечень. Думка, що всі поляки, котрі перебували у Львові під час листопадових боїв, не толерували українців, є теж свого роду стереотипом, проте вже сучасним. Тому варто насамперед розглянути позитивну налаштованість польських “оборонців” міста до українців.

Окремі мемуаристи вважали українців сміливими та професійними вояками, а Галицьку Армію гідним супротивником. Так, польський офіцер Кароль Бачинський підкреслював: “Треба визнати, що і українці захищали вправно свої позиції”¹⁶. На відтинках вул. Бема (сьогодні вул. Я. Мудрого), казарм Фердинанта (вул. Городоцька, 40), Пошти і Цитаделі полякам не вдавалося здійснити результативних атак, в т. ч. і панцерником. Особливу потугу, на їхню думку, мав полк УСС, що прибув до Львова із Чернівців 4-5 листопада 1918 р. Комендант школи Сенкевича та командир II групи оборони міста Мечислав Борута-Спехович, оцінюючи українські сили, відкинув їх моральні якості. Проте чутки, що мають підійти січовики з фронтовим досвідом, дещо стривожили коменданта, який вважав УСС вишколеною формацією, що могла стати серйозною перепорою на шляху до перейняття поляками влади¹⁸.

Взаємовідносини поляків з українцями напередодні та під час листопадових боїв описав учасник тих подій Францішек Яжембінський. Під час свого побуту у Львові в жовтні 1918 р., молодий підпоручник разом з іншими офіцерами часто відпочивали в казино на вул. Бема 12а, куди також заходили і “русини”. Між поляками й українцями панували “дружні та сердечні настрої” і разом з тим, “не було помітно жодних національних відмінностей”¹⁹. Під час листопадових домовленостей про припинення боїв “польські та українські вояки організовували спільні свята, не шкодуючи собі алкоголю”²⁰.

Повага та приязнь поляків до українців закінчувалася там, де розпочиналися українські державницькі прагнення. Саме тоді українці перетворювалися на ворогів, “невихованих” і “жалюгідних” людей, а їхні образи спотворювалися численними стереотипами, що сягали своїми коріннями XVII–XVIII століття²¹. У ЗУНР польські військовики вбачали інтригу Австрії та Німеччини. Керівник польських бойових груп у Львові Чеслав Мончинський вважав, що саме за підтримки вищезгаданих держав “руське населення взяло собі назву українці” і вирішило будувати свою державу²². Захоплення українцями влади поляки розцінювали як руський замах на “наш улюблений Львів”²³ та називали аферою²⁴. Автори часто передають власні та переживання своїх колег з приводу успіхів українців, а разом з тим можливість назавжди втратити Львів. К. Бачинський згадував, що серце полякам краялося, коли вони побачили український прапор на Ратуші .

Враховуючи те, що більшість авторів звітів та повідомлень були професійними військовими, треба звернути увагу на певну скупість цих спогадів. В основному мова йде про перебіг воєнних дій, лише подекуди у формі відступів висловлюються думки та погляди, які дозволяють робити висновки про уявлення поляків про українську національну меншину міста. Найінформативнішими в цьому плані є спогади шефа штабу Начальної команди польських бойових груп, раніше доцента Університету Яна Казимира та корінного львів’янина Антонія Якубського²⁶.

На думку А. Якубського, польська протидія українцям – це повстання. Поляки повстали проти влади, встановленої в ніч на 1 листопада 1918 р. українцями, що була нелегальною владою військової сили, і діяла лише пострілами на вулицях та відозвами до населення²⁷. Автор спогадів, розмірковуючи над тогочасною ситуацією, приходять до висновку, що українського “замаху” можна було сподіватися. А прикладом цього стали попередні події в Центральній та Східній Україні. Новини, які доходили з-за Збруча, переконували, “що з найспокійніших людей, з найлінійшого з-поміж слов’янських племен українського хлопа, народжується кривавий звір, здатний потопити в крові свої суспільні кривди”²⁸.

А. Якубський в негативному світлі показав українське військо та самих українців. Порівнюючи український та польський бойові духи, він ствердив, що в українському таборі бойовий та героїчний запал походив не від головної військової команди, а від Української Національної Ради, тобто від цивільної влади. На його думку, в українське військо людей заганяли кнутами, тому там поширювалося дезертирство. Натомість польські захисники Львова – приклад героїзму та самопошвяти, а цивільна влада (ПНК – Польський Національний Комітет) лише гальмувала процес відвоювання Львова. Підсумовуючи, польський офіцер підкреслив: “Серед рис противника мусимо відзначити самопошвяту і досконалу службу його великим гаслам”²⁹.

Автор також розповів про випадок, що трапився з ним 3 листопада 1918 року. Вранці цього дня А. Якубський переходив вул. Коперника по стороні Пошти, де не дозволено ходити. На вулиці він побачив декілька українських вояків, одягнутих в австрійські мундири з синьо-жовтими кокардами. Українці мали жалюгідний вигляд та викликали лише співчуття. Один з них крикнув до Якубського розпочавшим голосом: “Руки вверх!”. Потім вояк підійшов і почав обшукувати кишені. Побачивши, що старша людина хвилюється, польський офіцер промовив українською: “Не бійся,

старий!”. Українець лише посміхнувся. В цей час до них підійшов молодий солдат з багнетом і по-військовому наказав негайно перейти на другу сторону вулиці. Цим прикладом А. Якубський стверджував, що лише частина українського війська була придатною до боротьби з поляками, решта лише чекали нагоди втекти з міста³⁰.

Даючи загальну оцінку подіям листопада 1918 р. у Львові, А. Якубський резюмує: польська бойова акція перетворила переважаюче українське військо із таких, які беруть облогою, до тих, котрі знаходяться в облозі, а коли в такій ситуації ворог не зумів втриматись, зовсім вигнала його з міста³¹. Таким чином, у спогадах командира штабу Начальної Команди українці постають гідними противниками, ідейними лідерами з національними почуттями. Проте місто Львів, як і уся Східна Галичина, на його думку, не можуть і не повинні вважатися територією української держави – ЗУНР. Як вважав А. Якубський, більшість українського населення не досягло рівня національної самосвідомості і є лише етнографічною групою – русинами.

У передмові до видання першого тому серії “Оборона Львова” Артур Лейнванд подав короткий хроніку польського Львова, який нібито від 1340 р. був оплотом польської державності, а його мешканці – героями Польщі. Будучи багатонаціональним містом, Львів все-таки залишався польським і в XVII, і в XIX ст., а також і на початку XX ст.³². Ця теза багаторазово підтверджувалася і на сторінках вищезгаданого видання. Проте серед авторів спогадів і повідомлень подекуди можна зауважити деякі розходження і суперечки на тему перебігу подій в листопаді 1918 р. Так, Тадеуш Фельштин, комендант кулеметів II відтинку, застерігав від масової героїзації польських оборонців Львова³³. В іншому місці Антоній Якубський гостро полемізував з Чеславом Мончинським з приводу політики ПНК та листопадових дій польського війська³⁴. Можна припустити, що саме критична налаштованість учасників листопадових боїв у Львові дозволить польському суспільству кінця XX – початку XXI ст. відтворити об’єктивну картину подій осені далекого 1918 року. Присутність у спогадах стереотипів минулого, як негативних, так і позитивних, заохотить польське суспільство до пошуку нових концепцій польсько-українських відносин, а разом з тим, до творення нових стереотипів, які з часом будем мати право називати історичними.

Наукова інтерпретація

У 90-х рр. XX ст. в Польщі починають виходити публіцистичні та наукові роботи, присвячені польсько-українській війні 1918–1919 рр. Практично в кожному дослідженні чимала увага присвячувалася питанням ролі Львова у цій конфронтації. Спроби об’єктивно та неупереджено висвітлити перебіг польсько-українського конфлікту значно впливали на формування новітньої польської історичної свідомості та на зміну бачення місця українських перспектив у сучасному світі.

Перед розробкою нових концепцій минулого слід було визначити тогочасний стан знань про означені події. На початку 1990-х рр. все ще залишалася живою легенда і міфологія оборони Львова у 1918 р., відчувався брак загальних знань про державотворчі плани галицьких українців. Причин цьому було декілька:

- більшість доступних для польського читача матеріалів про польсько-українську війну носили пропагандивно-полемічний характер;

- проблема польсько-українського конфлікту у більшості випадків трактувалася крізь призму емоційності;
- після Другої світової війни тема польсько-українських відносин залишалась під табу³⁵;
- потребували відновлення польські військові поховання 1918–1920 рр. в Україні.

Виходячи з цього, польські історики та публіцисти розпочали перегляд спільної польсько-української історії ХХ ст. Зокрема, варшавський історик Міхал Клімецький, описуючи політичне тло, на якому відбувалося військово-політичне протистояння за Львів, зазначав, що у тодішніх польських політичних колах право Польщі на Львів, так само як і на Познань чи Вільно, розуміли як природне і незаперечне. А кожна спроба українців зробити місто частиною власної державності була нічим іншим як агресією. У розмовах про територіальні межі майбутньої Польщі, Львів розташовували далеко на захід від постульованого східного кордону, часто не згадуючи про його титул міста “на кресах”. Польська громадськість Львова не спостерігала жодного емоційного зв’язку українців з Львовом. На думку М. Клімецького, такий політичний дискурс, а також героїчна налаштованість мешканців міста додавала бойового запалу полякам у боротьбі з українцями.

Паралельно з появою книги М. Клімецького, в Україні вийшло дослідження львівського історика Миколи Литвина “Українсько-польська війна 1918–1919 рр.”³⁷, в якому Листопадовий зрив розцінювався як початок національно-визвольного руху українців Східної Галичини, Буковини і Закарпаття, котрий мав на меті відновити і забезпечити державну незалежність і соборність України. Проголошення Львова столицею новоствореної держави – ЗУНР, а також спроба захопити місто, стали актами національного самоствердження українців на своїй етнічній території³⁸.

У контексті пізніших подій, а в першу чергу Другої світової війни, почало виникати питання: наскільки потрібною для Польщі була ця війна і які вона принесла результати? Польський публіцист, журналіст “Тижневика Загального” (“Tygodnik Powszechny”) Мацей Козловський спробував дати відповіді на ці питання. Він вважав, що війна 1918–1919 рр. була найнепотрібнішою із усіх війн, які провадила Польща. Польська держава, котра внаслідок цієї війни сягала своїми кордонами по ріки Збруч і Случ, стала лише короткотерміновим епізодом історії, який відбувся лише завдяки сприятливій політичній кон’юнктурі. У міжвоєнній Польщі публіцисти з газети “Уряд і Військо” (“Rząd i Wojsko”) повторювали тезу, що без незалежної України немає незалежної Польщі. Як не дивно, але це твердження справдилося вже у 1939 р., майже після вісімнадцяти років існування держави⁴⁰. Простежуючи подальшу лінію розвитку польсько-українських відносин, польський публіцист висловив думку, що жахливі події, які мали місце у Галичині та на Волині в роки Другої світової війни, стали наслідком “переможного походу поляків над Збруч у 1919 році”⁴¹.

* * *

На початку 1990-х років польське суспільство отримало сильний поштовх для демократичного розвитку та перегляду своїх відносин із сусідніми народами. Драматичною і складною була для поляків історія взаємовідносин з українцями.

Наслідки багаторічного сусідства обох народів відчувалися в історичній свідомості польської громадськості. Велика кількість міфів, образів та стереотипів, котрі довгий час хвилювали польське суспільство, давали про себе знати та часто стояли на перешкоді до нормалізації відносин між сусідніми державами.

Джерелом неспокою і запеклих дискусій на тему сусідства поляків і українців стала пам'ять про польсько-українську війну 1918–1919 рр., а особливо про події навколо Львова – столиці ЗУНР. Незважаючи на те, що бої за Львів тривали півроку, їх найвідомішою фазою, що значно вплинула на формування польської історичної свідомості, було збройне протистояння в листопаді 1918 р. Місто мало важливе значення для обох сторін. Як українці, так і поляки ставилися до нього з особливим пієтетом. Такий пієтет, а разом з ним і багато образів та уявлень про українців як спільноту та народ, відтворили у своїх спогадах поляки, учасники боїв за Львів.

Перевидання спогадів та повідомлень польських військовиків у 90-х роках XX ст. повернуло у польський публічний простір велику кількість забутих образів із минулого. Українці на сторінках цих матеріалів були представлені у двох іпостасях: як сміливі, чесні, ідейні та справедливі люди, і як народ, котрий не зможе творити власну державність і не може претендувати на Львів. Привнесення т. зв. “стереотипів з минулого” на сучасний ґрунт спонукало і продовжує спонукувати поляків по-новому поглянути на своїх східних сусідів і виділити для них місце у власній ієрархії цінностей і прерогатив.

У новітній незалежній Польщі публіцистичне та наукове опрацювання польсько-української війни 1918–1919 рр., у тому і боротьби за Львів, отримало неупереджений характер. Автори переставали твердити, що лише польська гасця stanu була головним фактором цієї війни, і робили спроби аналізувати державні прагнення та національні інтереси українців. Внаслідок таких змін польське суспільство почало отримувати маловідому інформацію щодо ролі української сторони у конфлікті. Це, звичайно, сприяло зміні польських уявлень і стереотипів про Україну та українців, а також наповнювало сучасні українсько-польські відносини конструктивним змістом.

¹ Див: *Motyka G., Wnuk R.* Pały i rezuny. Współpraca AK-WiN i UPA 1945–1947. – Warszawa, 1997. – S. 53–84.

² *Касьянов Г.* Націоналізація історії та образ Іншого: Україна і пост-комуністичний простір // *Образ Іншого в сусідніх історіях: міфи, стереотипи, наукові інтерпретації.* – Київ, 2008. – С. 18.

³ *Wnuk-Lipińska E.* Poczucie dystansu kulturowego wobec narodów europejskich // *Kultura i Społeczeństwo.* Т. XXXVI – 1992. – № 3. – S. 108.

⁴ *Кресло А.* Польсько-українські стосунки й образ України у польській пресі (1991–2003). – Львів, 2005. – С. 44.

⁵ *Konieczna J.* Polacy–Ukraińcy, Polska–Ukraina. Paradoksy stosunków sąsiedzkich // <http://www.batory.org.pl/doc/paradoksy.pdf>. – S. 2.

⁶ Ibid. – S. 5.

⁷ Ibid. – S. 6.

⁸ Ibid. – S. 23–24.

⁹ Ibid. – S. 15.

¹⁰ Ibid. – S. 21.

- ¹¹ Див. напр.: *Кресло А.* Польсько-українські стосунки й образ України у польській пресі (1991–2003). – Львів, 2005. – 128 с.; *Павлюх М.* Стереотипи й образи України та українця у сучасній польській журналістиці // Вісник Львівського університету. Серія журналістика. – 2007. – Вип. 30. – С. 253–261.
- ¹² *Mędrzecki W.* Obraz Ukraińca w polskim dialogu publicznym po drugiej wojnie światowej // Волинь і Холмщина 1938–1947 рр.: польсько-українське протистояння та його відлуння. Дослідження, документи, спогади / Голова ред. колегії Ярослав Ісаєвич. – Львів, 2003 (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, 10 / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України). – С. 357–362.
- ¹³ *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. Źródła do dziejów walk o Lwów i wojowódstwa południowo-wschodnie. T. 1. Relacje uczestników.* – Warszawa, 1991. – 363 s.; *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. Źródła do dziejów walk o Lwów i wojowódstwa południowo-wschodnie. T. 2. Relacje uczestników.* – Warszawa, 1993. – 864 s.; *Obrona Lwowa 1–22 listopada 1918. T. 3 Organizacja listopadowej obrony Lwowa. Ewidencja uczestników walk. Lista strat.* – Warszawa, 1994. – 444 s.
- ¹⁴ *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 6.
- ¹⁵ Варто згадати, що архів Товариства дослідження історії оборони Львова та південно-східних воєводств знаходиться у Державному архіві Львівської області (Фонд 257).
- ¹⁶ *Baczyński K.* Wspomnienia z czasu obrony Lwowa // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 28.
- ¹⁷ *Ibid.*; *Jakubski A.* Walki listopadowe we Lwowie w świetle krytyk // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 215.
- ¹⁸ *Boruta-Spiechowicz M.* Walka o Lwów (1–22 listopada 1918 r.) // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 38.
- ¹⁹ *Jarzębski F.* Prawy pododcinek sektora Bema w obronie Lwowa 3–22 listopada 1918 r. // *Obrona Lwowa. T. 2.* – S. 169.
- ²⁰ *Ibid.* – S. 195.
- ²¹ У спогадах поляків часто можна зустріти такі епітети українців, як “гайдамаки”, “нащадки Богуна”, “різуни”, “хлопські банди” та ін.
- ²² *Mączyński C.* Odpowiedź na kwestionariusz o listopadowej obronie Lwowa // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 324.
- ²³ *Baczyński K.* Wspomnienia z czasu obrony Lwowa. – S. 16.
- ²⁴ *Jakubski A.* Walki listopadowe we Lwowie w świetle krytyk. – S. 161.; *Laveaux de L.* Rola POW w przygotowaniu obrony Lwowa // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 291.; *Paport służbowy mjr. Zdzisława Trzeźniowskiego, dowódcy I bat. 1 p. strzelców lwowskich, Lwów, 10 grudnia 1918 r.* // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 346.
- ²⁵ *Baczyński K.* Wspomnienia z czasu obrony Lwowa. – S. 31.
- ²⁶ *Jakubski A.* Walki listopadowe we Lwowie w świetle krytyk // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 99–240.
- ²⁷ *Ibid.* – S. 104.
- ²⁸ *Ibid.* – S. 105.
- ²⁹ *Ibid.* – S. 173.
- ³⁰ *Ibid.* – S. 190.
- ³¹ *Ibid.* – S. 240.
- ³² *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 10–11.
- ³³ *Felsztyn T.* Relacja o szkole Sienkiewicza i grupie Cytadeli // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 84.
- ³⁴ Див.: *Jakubski A.* Walki listopadowe we Lwowie w świetle krytyk // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 99–240; *Jakubski A.* W obronie prawdy // *Obrona Lwowa. T. 2.* – S. 783–815; *Mączyński C.* Odpowiedź na kwestionariusz o listopadowej obronie Lwowa // *Obrona Lwowa. T. 1.* – S. 310–339.
- ³⁵ *Kozłowski M.* Między Sanem a Zbruczem. Walki o Lwów i Galicję Wschodnią 1918–1919. – Kraków, 1990. – S. 8.
- ³⁶ *Klimecki M.* Polsko-Ukraińska wojna o Lwów i Wshodnią Galicję 1918–1919 r. Aspekty polityczne i wojskowe. – Warszawa, 1997. – S. 8.
- ³⁷ *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Львів, 1998. – 488 с.
- ³⁸ *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. – Львів, 1999. – С. 26.; див. також: *Литвин М.* Українсько-польська війна 1918–1919 рр. – Львів, 1998. – 488 с.
- ³⁹ *Kozłowski M.* Między Sanem a Zbruczem. – S. 289.
- ⁴⁰ *Ibid.* – S. 294.
- ⁴¹ *Ibid.* – S. 295.

Liubomyr Khakhula. MILITARY-POLITICAL STRUGGLE FOR LVIV IN THE AUTUMN OF 1918 IN HISTORICAL AND PUBLIC THOUGHTS OF POLAND (LAST DECADE OF THE 20th CENTURY – BEGINNING OF THE 21st CENTURY)

The article contains analysis of current polish historical science and social arena that concern initial period of ukrainian-polish war 1918 – 1919.

Key words: *Poland, West Ukrainian National Republic, ukrainian-polish war, historical stereotypes.*